

Торунь дав прихисток фестивалю «ОКО»

Ольга Стельмашевська

Це вже другий фестиваль з півдня України, який прихистила Польща. У жовтні на Варшавському МКФ пройшов національний конкурс Одеського МКФ. Знання у кінематографічному світі Торунський Camerimage Festival приймав наш кінофестиваль з Бессарабії – у листопаді.

Солідарність поляків не перестає дивувати: завдяки цій підтримці й наданим умовам, на «ОКО» вперше з'їхалися майже всі режисери чи продюсери конкурсних фільмів, навіть з далекої Бразилії.

Так, фестиваль став не тільки прикладом незламності духу українців, демонстрацією тези про культуру як зброю (навіть його нагорода – крафтова цеглина, виготовлена руками воїна-захисника нашої країни) та інструментом культурної дипломатії, а й потужною платформою для дискусій, обговорень, обмінів, формування контекстів і сенсів. Крім конкурсу, публіці була запропонована добірка українських фільмів поза конкурсом: «Терикони» Тараса Томенка, «Сторожова застава» Юрія Ковальова, «Вусатий фанк» Олександра Ковша, «Щоденник нареченої Христа» Марти Смеречинської. А також спецпокази українського поетичного кіно: «Земля» Олександра Довженка, «Тіні забутих предків» Сергія Параджанова, «Камінний хрест» Леоніда Осика, «Білий птах з чорною ознакою» Юрія Ілленка. Ця програма – не просто данина українській кіношколі, а й своєрідний «кінолекторій» до щойно виданої поляками книги трьома мовами (українською, англійською та польською) програмерки етнокінофесту «ОКО» Олени Рубашевської «Українське поетичне кіно». Написаної, як зізнається журналістка, кінокритик, головний редактор сайту FIPRESCI, – саме «для іноземних читачів, які роблять перші кроки у знайомстві не тільки з українським поетичним кіно, а й з українською культурою та ментальністю».

Наочно ж з українською культурою й ментальністю публіка знайомилася... у Храмі Кіно. Так сталося з легкої руки (і мудрої голови) очільників міста, що будинок колишньої ратуші, а перед тим – лютеранської церкви в історичному центрі Торуня було передано організаторам Camerimage Festival з проханням зробити щось креативне. Так з'явився Храм Кіно – і старовинна споруда зажила новим життям. Місто ж отримало незвичний кінотеатр із суголосною кінофестивалю назвою – Kino Camerimage. Цікавий факт: коли 30 років тому його починали, в Торуні було всього 3 кінотеатри, сьогодні – 30.

Конкурсну програму з 8 повнометражних і 16 короткометражних фільмів з 22 країн світу умовно можна поділити на поетично-документальне, антропологічне кіно з виходом у публіцистику і філософсько-етнографічне. Всі ці фільми досліджують етноси, коріння, традиції, звичаї,

Бабуся Ніна із «зони відчуження» у фільмі «Зірка полину». Режисерка Аделіна Борець. Україна.

ритуали, способи життя серед членів різних соціальних груп, окреслюють болючі питання виживання цілих народів, великих і малих міст і сіл, спільнот, виокремлюють і фокусуються на проблемах, прагнуть досягнути драму еміграції, переселення, асимілювання у чужій країні, або ж розібратися із колоніальною спадщиною.

Як бачимо, частина цих проблем близька і знайома Україні. Та чи помічали, аналізували ми це раніше? Вочевидь, ні. Для нас, як досить великої держави в центрі Європи, з усталеним поміркованим менталітетом, були непомітні і незрозумілі всі ці антропологічні, геополітичні, соціальні, постколоніальні кризи, втрати визначеності демократій.

Аналізуючи повнометражні фільми, членкиня журі, професорка кафедри фольклористики Київського Національного університету ім. Тараса Шевченка Олена Івановська сказала: «Програма тяжіла більше до публіцистичного контенту. Деякі фільми насправду відобрази-

Вільмарк Валь, режисер фільму «Хоробра». Франція.

ли сутність етнографічного кіно, і журі відзначило один із них як переможця. Надалі хотілося б побачити більше саме етнографічного (що означає народопис) кіно. Тобто фільми, що більшою мірою зосереджуються на демонстрації традиційних культур народів світу».

Проте такі стрічки, як аргентинська «Карта латиноамериканських мрій» Мартіна Вебера, «Розкидані країною» португальського режисера Антоніо Алейхо, «Приїзд китайців» режисерки Тані Брзакович із Сербії, «Я – Шанс» бельгійця Вайнберга Марка-Анрі (про Конго), «Йонагуні» режисерів Ануш Хамзехяна та Вітторіо Мортаротті з Франції (про Японію), еквадорський «Ів'янич, олень-диявол» Хосе Кардозо, «Портрет у пошуках щастя» Бенджаміна Роста з Німеччини (про Південну Африку) й, особливо, «Офір» французьких режисерів Олів'є Полле та Олександра Бермана (про Нову Гвінею), – майже не лишають надії побачити найближчим часом такі фільми, які були ще на першому «ОКО». Постпандемічний світ зі своїми кривавими війнами, «постколоніальним кровопусканням» та іншими катаклізмами витісняє на периферію фільмування традиційних культур. Залишається лише біль й усвідомлення повної асиметрії цього світу, де первинна гармонія руйнується цивілізацією. Глядачам залишається лише спостерігати за деградацією давніх традицій внаслідок завойовницьких амбіцій, зміни демографічних показників чи, як було влучно сказано щодо одного з фільмів, – «тихою медитацією культури, що сповзає до анналів історії».

Хоча в конкурсі був вельми титулований (28 міжнародних премій та участь у більше ніж 100 МКФ у 45 країнах світу) французький «Офір», який критики порівняли із грецькою трагедією, – переможцем серед повнометражних став фільм «Я – Шанс» Марка-Анрі Вайнберга.

Стрічка розповідає про мікросвіт групи вуличних дівчат-безхатьок у галасливому, брудному і колоритному мегаполісі Кіншаса – столиці республіки Конго. Нахабні, зухвалі й водночас внутрішньо вразливі, самотні, покинуті напризволяще Шансельві та її подруги кидають виклик світу, який складається з бійок і співчуття, жебрацтва і творчості, вихору емоцій і насильства, намагаючись у ньому вижити. А також розфарбувати це безраднісне життя стосунками з групою артистів – художників-візуалістів, що перетворюють відходи на карнавальні «костюми». Через цю зустріч між вуличними дівчатами і тими, хто дає нам уявлення про світ, відкривається потужний поетичний простір, який виходить за межі повсякденного. Мистецтво позиціонує себе як емоційний, інтелектуальний, а іноді й фізичний притулок, коли дівчата знаходять у цих художників – співтовариство, де вони можуть проявити себе і сховатися.

Член журі повнометражного конкурсу, режисер і сценарист Арнольд ван Брюгген з Нідерландів прокоментував це рішення так: «...Є багато причин, чому ми визначилися з остаточним переможцем: документальна якість роботи, ритм монтажу, кінематографічність, близькість до своїх героїв. Але що також було важливим для журі – це об'єктив війни в Україні. Поза конкурсом ми побачили

Кадр з фільму «Дівчина-кочівниця».
Режисерка Рухолла Акбарі. Іран.

неймовірний український фільм «Герикони» Тараса Томенка – документальну стрічку, зняту у тоді ще сірій зоні Донбасу. Це історія про життя дітей, чия культура стала жертвою агресивної колоніальної імперії, яку ми всі дуже добре знаємо. І ось ці діти гралися і жили на руїнах міста і свого зруйнованого життя. Це те, що ми побачили і в призерові – неймовірно сильній історії з Африки».

Короткометражна програма вразила своєю абсолютною правдивістю, незламним духом свободи, пристрасним бажанням кінодокументалістів зберегти, врятувати, усвідомити, знайти відповіді, зафіксувати. Як сказав Арнольд ван Брюгген: «... Що ми побачили, то це величезну відданість документалістів, які занурюються у світ, культуру, субкультуру, а іноді витрачають десятиліття свого життя на документування, щоб розповісти людські історії, перенести щоденні виклики або майже нечувані місця та конфлікти в наш кінематограф».

Простежується навіть певний алгоритм, у якому обов'язково присутні: старі фото чи знайдені родинні відео-, аудіозаписи, автентичний одяг, символи усіх часів і народів: свійські тварини – вівці, рукотворні ляльки і глиняні вироби, або ж ритуали і звичаї. В центрі, як правило, – інтерв'ю, як основа фільму, часто його зав'язка і каталізатор розвитку історії. А також обов'язковий крупний план людини: її очі, руки, голос, емоції, потужні підтексти, що не проговорюються, але зчитуються.

У короткому метрі найцікавішими виявилися стрічки, які поєднали авторський погляд на історію, факт, подію, людину і суто кінематографічний інструментарій: майстерну операторську роботу, чітко вибудовану композицію, мікс хроніки та оригінальних зйомок, візуальну, музичну та ритмічну поліфонічність: «Іду сам» Рафаеля Шанца, Німеччина; «Ценеру» Андреа Грасселлі, Італія; «Фронт» Діни Углешич, Хорватія; «Я прагнув знати, хто я» Антоніо Алейхо, Португалія; «Зірка полину» Аделіни Борець, Україна; «Хоробра» Вільмарка Валя, Франція; «Повільно» Андреа Гатопулоса, Греція; «Чоловічі «принади»» Анантакрішна Піллай, Монікі Бустаманте, Ботона Пушка, Шарлотти Мюллер, Угорщина; «Дівчина-кочівниця» Рухолли Акбарі, Іран; «Біла невістка» Бояна Дакіча, Сербія; «Дурадо» Маркса Браги, Бразилія та ін.

У кожного з цих фільмів своя, знайдена режисером родзинка – серце історії, вловлений, відчутий і переданий колорит, явне або контрапунктне відчуття духу предків. В усіх фільмах, що здивували або привернули увагу і запам'яталися, – надважливим є погляд самого автора. Його ставлення до предмету, місця чи особи «дослідження». Коли ти як глядач зчитуєш режисерську філософію – не важливо, це «поетичне» документальне кіно чи публіцистичне, з яким ми зіткнулися більше у повному метрі. Врешті, переможцем у короткому метрі стала стрічка «Дівчина-кочівниця» іранської режисерки Рухолли Акбарі. На тлі безперервної гірської подорожі розповідається історія героїні з племені кочівників, яка всупереч проблемам, пов'язаних з традиціями, та загальноприйнятим уявленням про заняття дівчат спортом, досягає успіхів у кікбоксингу і намагається переконати сім'ї дівчат почати тренування. Звісно, фільм був знятий до подій спротиву громадянського суспільства в Ірані, але, попри традиційний та релігійний консерватизм гірських іранських кочових родин, тут відчувається легкий подих свободи та неминучих змін.

Член журі Себастьян Майсторевич з Австрії, експерт з цифрової історії й співзасновник громадської ініціативи Save Ukrainian Heritage Online – SUCHO, яка підтримує цифрове збереження української культурної спадщини, прокоментував вибір журі так: «Обрати одного переможця з такої скарбниці фільмів було неймовірно складно. Тому ми вирішили, що, окрім фільму-переможця, відзначимо ще два – спеціальними номінаціями. Першу відзначимо ми присудили фільму «Зірка полину», який продемонстрував силу коріння та наслідки його знищення. Завдяки йому ми дізналися, що означає втратити не тільки свій дім і свою громаду, але навіть свій ґрунт».

Українська режисерка і сценаристка цього фільму Аделіна Борець – випускниця Варшавської кіношколи, – родом з Маріуполя. «Зірка полину» – її дебютна стрічка з історією з чорнобильської зони, яка також стосується родини Борець і натхненна її батьком, теж режисером. В центрі – баба Ніна (79 років) та її син Олександр (62 роки). Єдині, хто залишилися у польському селі Малі Кліщі, заснованому ще у 1790 р. Ще у 1972-му тут було 200 дворів і 530 жителів. Тепер це «зона відчуження», й не тільки в цій місцині, а й між двома рідними людьми. Проте, завдяки незбагненному світлу і внутрішній силі головної героїні, фільм усе-таки сповнений віри і надії.

Другим було відзначено фільм французького режисера Вільмарка Валя – «Brave»/«Хоробра». Майстерно знятий і змонтований, він буквально про «голос предків», який кличе головну героїню – маму режисера – з європейської Франції на Гаїті: святкувати божество, якому служила покійна бабуся режисера – жриця вуду Мамбо. Композиційно, ритмічно, художньо – цей фільм заворожує, як і сам обряд, як харизма головної героїні та її по-справжньому акторське існування у кадрі, хоча ти чітко усвідомлюєш, що це її природна сутність. «Хоробра» – серйозна заявка на повнометражний фільм. Екзотичні гени режисера у по-

Кадр з фільму «Я – шанс». Режисер Марк-Анрі Вайнберг.

єднанні з європейською кіноосвітою та явний талант обіцяють себе проявити дуже цікаво.

Засновниця, директорка та продюсерка кінофестивалю «ОКО» Тетяна Станева підсумувала: «Коли дивишся фільми нашої програми, розумієш, якою прекрасною та різноманітною є наша Планета, буквально поринаєш у мультикультурний світ народів, навчаєшся у них, співпереживаєш, порівнюєш, плачеш і смієшся разом із ними. Пізнаючи різні культури, збагачуєш свою. І саме фільми з усіх відомих людству мистецтв найкраще демонструють життя таким, яким воно є, тому що показують його зсередини. І врешті-решт доходиш думки, що ми всі – такі різні й разом з тим такі однакові. Війна в Україні навчила нас святкувати життя сьогодні, без спеціальних причин і приводів, без того, щоб відкладати свої бажання та мрії на завтра...»

Торунь-Київ

Кінорежисер Мішель Хазанавічус передав кошти Ізюму

Французький кінорежисер, лауреат премії Оскар Мішель Хазанавічус зробив внесок у розмірі 125 тисяч євро (приблизно 4,8 мільйона гривень) у Фундацію Олени Зеленської. Кошти спрямують на відбудову Ізюмської міської лікарні, яку частково знищили та розграбували російські військові¹.

Заява Netflix

Нещодавно Netflix заявив про підтримку українських кінематографістів – це 820 тисяч доларів і онлайн-навчання: 720 тисяч на фінансування девелопменту 48-ми проєктів та 100 тисяч на стипендії для 100 осіб².

¹ 11.01.2023. https://kino.24tv.ua/den-ukrayinskogo-kino-2022-chomu-ukrayinske-kino-tsinuyut-sviti_n2154253

² https://kino.24tv.ua/den-ukrayinskogo-kino-2022-chomu-ukrayinske-kino-tsinuyut-sviti_n2154253